

Θεωρίες για τη λειτουργία των ονείρων

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Συνεχίζουμε την τμηματική δημοσίευση της μελέτης του κ. Δημήτρη Τσιολακίδη για τη θεολογική εξέταση της φροϋδικής ανάλυσης των ονείρων (προηγούμενη δημοσίευση:www.pemptousia.gr/?p=95192) με την παρουσίαση των θεωριών για τις λειτουργίες του ονείρου.

11. ΟΝΕΙΡΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ & ΟΝΕΙΡΙΚΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ

Θεωρία του ονείρου όπως την επεξηγεί ο Φρόυντ ονομάζεται η εργασία που από μια συγκεκριμένη οπτική επιχειρεί να εξηγήσει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό ονειρικών χαρακτήρων, και παράλληλα να εντάξει αυτό το φαινόμενο σε ένα σύνολο διευρυμένο. Η διάκριση μεταξύ των θεωριών συνίσταται στην αξιολόγηση των χαρακτήρων που η κάθε μία κάνει θέτοντας κάποιο χαρακτήρα ως ουσιαδέστερο από τους άλλους, ο οποίος κατόπιν αποτελεί και τη βάση της δόμησής της. Στην ονειρική θεωρία η ιδέα μιας και μόνο λειτουργίας του ονείρου δεν είναι δεδομένη, είθισται όμως να υιοθετούνται οι θεωρίες που αποφεύγουν αυτήν την κατεύθυνση.

Ο Φρόυντ κάνει μια επιγραμματική αναφορά στην περί θεϊκής προέλευσης του ονείρου αρχαία αντίληψη και την σκοπιμότητα που αυτή εξυπηρετούσε, χαρακτηρίζοντάς την πλήρη θεωρία, σαφώς όχι με την έννοια ότι εξαντλεί το θέμα. Τονίζει όμως πως από τη στιγμή που το όνειρο έγινε μέρος της βιολογικής έρευνας αυξήθηκε ο αριθμός των θεωριών χωρίς αυτό να σημαίνει ότι όλες είναι ολοκληρωμένες. Ο Φρόυντ τις κατατάσσει σε ομάδες με γνώμονα το βαθμό που

«υποθέτει η καθεμιά τη φύση και την ποσότητα της ψυχικής δραστηριότητας».[42] Έτσι έχουμε θεωρίες α) «που υποθέτουν πως κάθε ψυχική δραστηριότητα της εγρήγορσης βρίσκεται στο όνειρο»(Νεμπλέφ),[43]β) «που υποθέτουν αντίθετα στο όνειρο μια πτώση της ψυχικής δραστηριότητας μια χαλάρωση των συνειρμών μια πτώχευση του κεφαλαίου των χρησιμοποιήσιμων στοιχείων», [44]και γ) θεωρίες «που αποδίδουν στην ψυχή κατά τη διάρκεια του ύπνου ιδιαίτερες ψυχικές δραστηριότητες που δεν υπάρχουν ή που υπάρχουν ατελώς κατά την εγρήγορση»[45].

Σε ότι αφορά την πρώτη ομάδα θεωριών ο ύπνος δεν επηρεάζει την λειτουργία του πνεύματος, οι δεδομένες όμως διαφορές που υπάρχουν «ανάμεσα στο όνειρο και στην ομαλή σκέψη»[46]είναι αμφίβολο αν μπορούν να αποσαφηνισθούν «μόνο με συνθήκες ύπνου».[47]Προσθέτως δεν αποτελούν οι θεωρίες αυτές σαφή τρόπο για να προσεγγίσουμε τις λειτουργίες του ονείρου. Δεν εξηγούν γιατί ονειρευόμαστε ούτε αποκαλύπτουν τους λόγους που κρατούν το μηχανισμό της ψυχής σε κίνηση. Στη δεύτερη ομάδα θεωριών, «ο ύπνος επεκτείνεται και στην ψυχή»[48]εισδύει στο μηχανισμό της και την θέτει για ορισμένο χρόνο σε αδράνεια.

Ο Φρόυντ αιτείται της κατανόησης των αναγνωστών καθώς κάνει μία αναγωγή στην ψυχιατρική, συμπεραίνοντας πως οι πρώτες θεωρίες βλέπουν το όνειρο σαν «ένα είδος παράνοιας»[49]και οι δεύτερες «σαν ένα είδος νοητικής εξασθένισης ή σύγχυσης».[50]Ενώ για την τρίτη θεωρία (Μπούρνταχ) οι δραστηριότητα της ψυχής είναι αυθόρμητη και δεν περιορίζεται από την ατομικότητα ούτε βάλλεται από τη συνείδηση του εγώ. Εδώ το όνειρο δρα αναζωογονητικά όπου θετικά συναισθήματα αντικαθιστούν τα αρνητικά. Αυτή η θεωρία φαίνεται να επισκιάζει τις δύο προηγούμενες. Ο Φρόυντ επικρίνει την κυρίαρχη θεωρία που αποφάνεται πως μόνο ένα τμήμα της διανοητικής μας ζωής που ουσιαστικά ναρκώνεται από τον ύπνο ανήκει στο όνειρο, καθώς δε λαμβάνει υπ' όψιν τις αντιθέσεις των ονείρων π.χ.(παράλογα- συνηθισμένα όνειρα), και θεωρεί το όνειρο σαν μερική εγρήγορση.

Αυτή η θεωρία για τον Φρόυντ παραμένει ανεπιβεβαίωτη και λαμβάνει το όνειρο σαν οργανικό γεγονός που προκαλείται «από μια σειρά ερεθισμών που αντανakλώνται σαν ονειρικά φαινόμενα.»[51]Το όνειρο εκλαμβάνεται ως αποτέλεσμα διανοητικής δραστηριότητας, καθώς στις διαταράξεις του εξαιτίας των ερεθισμών το πνεύμα λειτουργεί σποραδικά με το τμήμα του που ξυπνάει, βλέποντας τα ονειρικά στιγμιότυπα μέχρι να επανέλθει στην κατάσταση ύπνου. Η οπτική αυτή όμως αφαιρεί από το όνειρο το στοιχείο που το χαρακτηρίζει ως ψυχικό φαινόμενο. Επιπλέον η θεωρία της μερικής εγρήγορσης κατά τον Μπούρνταχ δεν εξηγεί ούτε τον ύπνο ούτε την εγρήγορση και φαίνεται να

συμβαίνει ένας διαμελισμός της ψυχής με ενεργείς και αδρανείς δυνάμεις. Στη συνέχεια αναφέρονται οι απόψεις του Ρόμπερτ σύμφωνα με τον οποίο «Το όνειρο είναι αποχωρισμός σκέψεων που καταπνίγηκαν εν σπέρματι».[52] «Τα όνειρα έχουν ένα αποτέλεσμα ανακούφισης και ίασης».[53]

Αντιλαμβάνεται τις ονειρικές παραστάσεις ως εξώθηση των εντυπώσεων που δεν έχουν καμία αξία. Σχηματικά θα μπορούσαμε να αποδώσουμε την αντίληψη αυτή σαν κάτι ανάλογο με την αρχειοθέτηση της ηλεκτρονικής αλληλογραφίας, στην οποία έχουμε τη δυνατότητα της διαβάθμισης αλλά και απόρριψης των εισερχομένων μηνυμάτων πριν ακόμα τα αναγνώσουμε, εφόσον η αξιολόγηση της προέλευσής τους, τα καθιστά ανεπιθύμητα. Η συνείδηση ελαφραίνει από μη μορφοποιημένες σκέψεις και από εντυπώσεις χωρίς σημασία, και έτσι διατηρεί την ισορροπία της. Το παραπάνω γεγονός νοείται ως αποχωρισμός σκέψεων

Για τον Ρόμπερτ οι οργανικές αφορμές δεν καθίστανται ικανές να προκαλέσουν το όνειρο όταν η εν εγρηγόρση συνείδηση μιας ψυχής δεν τις έχει αφήσει κανένα στοιχείο προς διαμόρφωση. Έτσι το όνειρο δεν είναι ούτε σωματικό ούτε ψυχικό γεγονός αλλά μια «περιοδική σωματική διεργασία που εμφανίζεται στο επίπεδο του ψυχικού μηχανισμού»[54] η λειτουργία του οποίου εκτονώνει την ένταση και αποκαθαίρει την ψυχή.

Ο Φρόυντ συμφωνεί ότι οι κεντρικές ιδέες του Ρόμπερτ όπως και του Ντελάζ που ακολουθεί, αποτελούν αναφορά στις ιδιομορφίες του ονείρου αλλά διαφωνεί με την ματιά και των δύο που αντιλαμβάνονται το όνειρο ως δημιούργημα της σκέψης και ελαχιστοποιούν το γεγονός μιας ανεξάρτητης ψυχικής δραστηριότητας. Ο Φρόυντ συνεχίζει την παρουσίαση των ιδιομορφιών με την αναφορά στην απόπειρα του Σέρνερ να ερμηνεύσει το όνειρο ως μια ιδιαίτερη δραστηριότητα της ψυχής, χωρίς όμως να διατηρεί όλες τις ιδιότητές της στο όνειρο. Αποκλείει το διανοητικό χαρακτήρα από το κατάλοιπο των ψυχικών δυνάμεων και εντοπίζει μόνο ένα απλό μηχανισμό. Υποστηρίζει ότι η φαντασία απελευθερωμένη από τη νόηση κυριαρχεί ολοκληρωτικά. Δέχεται ότι το υλικό προέρχεται από τη μνήμη της εγρηγόρησης, αλλά πιστεύει και ότι δημιουργεί υλικό. Χαρακτηριστικό της είναι ότι «δε διαθέτει τη γλώσσα των εννοιών»[55] και δείχνει πλαστικά τη σύλληψή της. Επιλέγει μια ξένη εικόνα που δύναται να εκφράσει τη μορφή του αντικειμένου που πραγματεύεται και σκιαγραφεί το περίγραμμά του. Αυτή η ιδιομορφία ονομάζεται «συμβολική δραστηριότητα της φαντασίας».[56] Η θεμελιώδης διαφορά του Σέρνερ με τους υπέρμαχους της θεωρίας των ψυχικών είναι ότι αυτοί «προμηθεύουν στην ψυχή μονάχα τα στοιχεία που χρησιμοποιεί σύμφωνα με τα σχέδια της φαντασίας της»[57] και αναπαριστά τα όργανα από τα οποία προέρχονται οι ερεθισμοί με συμβολικές μορφές, ή συμβολίζει και την ουσία που

εμπεριέχεται σε ένα όργανο. Αναφέρονται σχετικά παραδείγματα (βλ. σ σ. 77-78).

Ωστόσο ο Σέρνερ δεν αναγνωρίζει καμία χρησιμότητα συμβολικής δραστηριότητας στο όνειρο. Την παραπάνω θεωρία ο Φρόυντ την εκτιμά ως αυθαίρετη και πέρα από κάθε έλεγχο. Την δικαιολογεί όμως καθώς τονίζει ότι οι εξηγήσεις του ονείρου είναι σχεδόν καταδικασμένες να καταλήγουν στο φανταστικό.

[Συνεχίζεται]

[42] Αυτόθι σ 70

[43] Αυτόθι σ.70

[44] Αυτόθι σ 70

[45] Αυτόθι σ.75

[46] Αυτόθι σ.70

[47] Αυτόθι σ.70

[48] Αυτόθι σ.70

[49] Αυτόθι σ.70

[50] Αυτόθι σ.70

[51] Αυτόθι σ.72

[52] Αυτόθι σ.73

[53] Αυτόθι σ.73

[54] Αυτόθι σ.74

[55] Αυτόθι σ.77

[56] Αυτόθι σ.77

[57] Αυτόθι σ.77